

ДАНЬШИН М. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
заступник декана з наукової роботи
юридичного факультету
(Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна)

УДК 343.98

МІЖНАУКОВІ ЗВ'ЯЗКИ КРИМІНАЛІСТИКИ З КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИМ ПРАВОМ

Досліджуються теоретичні передумови міжпредметних зв'язків наук кримінально-правового циклу. Автор приходиться до висновку щодо наявності у них спільного об'єкту дослідження та різних предметів. На цьому ґрунті здійснений аналіз взаємопроникнення криміналістики з кримінально-виконавчим правом, виявлені та проаналізовані їх інтегративні зв'язки.

Ключові слова: наука, криміналістика, кримінально-виконавче право, зв'язок, об'єкт дослідження, предмет дослідження.

Исследуются теоретические предпосылки межпредметных связей наук уголовно-правового цикла. Автор приходит к выводу о наличии у них общего объекта исследования и различных предметов. На этой почве осуществлен анализ взаимопроникновения криминалистики с уголовно-исполнительным правом, выявлены и проанализированы их интегративные связи.

Ключевые слова: наука, криминалистика, уголовно-исполнительное право, связь, объект исследования, предмет исследования.

The theoretical background of interdisciplinary connections Sciences criminal law cycle Investigates. The author comes to the conclusion that they have in common the object of research and various objects. On this basis, the analysis was done with the interpenetration of criminology the penal law, identified and analyzed their integrative communication.

Key words: science, criminology, penal law, communications, objects of study, subject of study.

Вступ. Дослідження наукознавчих проблем криміналістики передбачає необхідність з'ясування її місця в системі наук та визначення характеру міжнаукових зв'язків, які зумовлені природою криміналістики, предметом її дослідження, колом завдань, що постають перед цією галуззю знань [1, с. 900].

Взагалі проблематика місця криміналістики в загальній системі наук залишається актуальною протягом досить тривалого часу, та окремі її питання були об'єктами дослідження таких відомих вітчизняних і зарубіжних учених-криміналістів, як Т.В. Авер'янова, О.Я. Баєв, В.П. Бахін, В.Д. Берназ, Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, А.І. Вінберг, І.О. Возгрін, А.Ф. Волобуєв, О.Ю. Головін, В.І. Громов, А.П. Гуськова, Л.Я. Драпкін, Р.Г. Домбровський, А.В. Дулов, С.У. Зіцер, Г.О. Зорін, А.В. Іщенко, Є.П. Іщенко, А.К. Кавалієріс, В.М. Карагодін, Н.С. Карпов, З.І. Кірсанов, Н.І. Клименко, І.І. Когутич, В.Я. Колдін, О.Н. Колесниченко, В.О. Коновалова, Ю.Г. Корухов, С.Ю. Косарев, І.І. Котюк, В.І. Лебедев, В.Г. Лукашевич, Г.Ю. Маннс, Г.А. Матусовський, С.П. Митричев, Є.В. Німанде, В.О. Образцов, О.С. Подшибякін, Є.Р. Росинська, Т.О. Седова, Є.В. Смахтін, М.С. Строгович, П.І. Тарасов-Родіонов, В.М. Терехович, В.В. Тіщенко, С.М. Трегубов, О.Г. Філіпов, О.В. Челишева, М.А. Чельцов, Б.М. Шавер, В.Ю. Шепітько, О.О. Ейсман, О.О. Ексархопуло, М.П. Яблоков, І.М. Якимов та ін. Однак більшість названих учених торкалася цієї проблематики з точки зору аналізу окремих тенденцій розвитку криміналістичної науки та її сучасних завдань. В їх наукових працях підкреслювалася важливість усвідомлення місця криміналістики у системі наукового знання, але їх роботи, як правило, не мали системного характеру. Вчені досліджували взаємозв'язок між окремими інститутами, поняттями та термінами криміналістики і кримінального процесу, аналізували взаємозв'язок кримінального права та кримінального процесу, але комплексно проблема місця криміналістики у системі наукового знання не досліджувалася. Особливо слід звернути увагу на той факт, що у цій проблематиці наукові питання зв'язку криміналістики з кримінально-виконавчим правом взагалі відмічаються досить поверхневим рівнем у сучасній криміналістичній літературі.

Постановка завдання. Звідси метою статті є дослідження особливостей міжнаукових зв'язків криміналістики з кримінально-виконавчим правом.

Результати дослідження. Необхідність та значимість саме системного самостійного дослідження зазначеної проблематики було підкреслено на монографічному рівні у 70-ті роки минулого століття Г.А.

Матусовським [2]. У дисертації на здобуття наукового ступеню доктора юридичних наук ним було сформульовано принципово важливі положення [3]. У вітчизняній криміналістиці здобутки цього вченого протягом тривалого часу залишалися загально визнаними, не дивлячись на докорінні зміни в політиці, економіці та соціальній сфері нашого суспільства, а також розширення самого спектру наукового уявлення.

Необхідно відзначити, що підходи до визначення місця криміналістики у системі наук, запропоновані у період її становлення як самостійної науки, останнім часом знаходять своє логічне продовження. Так, на базі кореляції призначення правових наук Є.В. Смахтіним було всебічно досліджено на монографічному рівні зв'язок криміналістики з кримінальним та кримінально-процесуальним правом, але без уваги російського вченого залишилися питання інтеграції всіх галузей єдиної системи кримінально-правових наук та місця серед них криміналістики [4].

Взагалі інтерес до зазначеної проблематики з боку авторитетних учених завжди був безумовним, що в період становлення криміналістики заклало міцний фундамент для подальшого розвитку наукової думки. У сучасних умовах динамічної трансформації наукових знань актуальність питання щодо визначення місця і зв'язків криміналістики обумовлена появою нових юридичних наук, кардинальними змінами в кримінальному процесуальному законодавстві України. У зв'язку з цим закономірно виникають питання «Кому адресовані наукові положення криміналістики та її рекомендації? Хто є користувачем її знань?». Саме ця обставина є детермінантою, яка зумовлює зміни в криміналістиці, інтегрує її з іншими науками і дозволяє поповнювати свій арсенал за рахунок їхніх досягнень.

Водночас трансформація криміналістичної науки обумовлюється і змінами у видах і формах злочинності. Традиційно криміналістика виникла і розвивалася як наука, що покликана забезпечувати потреби практичної діяльності в засобах, прийомах та методах розслідування злочинів. Своє завдання вона виконувала, використовуючи, з одного боку, знання технічних і природничих наук, а з іншого – положення юридичних наук кримінально-правового циклу. Саме тому багато сучасних дослідників, аналізуючи процеси інтеграції і диференціації наукового знання, звертають увагу на проблему місця криміналістики в системі наукового юридичного знання і тенденції її розвитку. На їх думку, знаходження правильної відповіді на ці запитання нададуть нових можливостей криміналістиці бути насправді корисною та затребуваною практикою протидії злочинності.

На сьогодні спостерігається тенденція розширення сфери застосування криміналістики і, відповідно, предмету її досліджень. Зокрема, з'явилися праці, в яких вказується на необхідність розробки криміналістичних рекомендацій щодо тактики і методики підтримання державного обвинувачення у суді [5, с. 7]. Відповідно, виділяється й сфера адвокатської діяльності, в якій завдання захисту також вирішуються за допомогою криміналістичних засобів [6, 1, с. 873]. Таке розширення предметної сфери криміналістики дає підстави для припущень з боку окремих вчених про поступову руйнацію даної науки [7, с. 64-69]. Все це свідчить про існуючу нечіткість і дискусійність окреслення предмету криміналістики та визначення її міжпредметних зв'язків з іншими юридичними науками. Визначення можливих окремих шляхів вирішення цієї проблематики на ґрунті дослідження міжпредметного зв'язку криміналістики з окремою наукою кримінально-правового циклу, а саме – кримінально-виконавчим правом, і складає мету нашої статті.

З метою вирішення поставленого перед нами завдання вважаємо за доцільне одразу визначити теоретичне підґрунтя міжпредметних зв'язків криміналістики з іншими науками. Так, ми вважаємо, що уточнення предмету криміналістики та його співвідношення з предметами інших наук кримінально-правового циклу, зокрема, кримінально-виконавчого права, повинно знаходитися у площині *визначення спільного об'єкту цих наук*.

Так, в сучасній гносеології прийнято розрізняти об'єкт і предмет пізнання. Об'єкт дослідження в теорії пізнання – це те, що протистоїть суб'єкту в його пізнавальній діяльності. Тобто це оточуюча дійсність (якась її частина), з якою дослідник має справу. Предмет дослідження – це та сторона, той аспект за яким дослідник пізнає цілісний об'єкт, виділяючи при цьому головні, найбільш суттєві (з точки зору дослідника) ознаки об'єкта. Таким чином, один і той же об'єкт може бути предметом різних наук. Цим обумовлюється єдність і диференціація таких наук, які мають спільний об'єкт дослідження.

Б.М. Кедров відзначав, що предметом тієї чи іншої науки є не окреме матеріальне утворення чи форма руху, а його абстрактно виділена сторона, яка ніколи не існує в самостійному вигляді відокремлено від інших його сторін [8, с. 78]. Тобто кожна наука абстрагує свій предмет, вириваючи його із взаємозв'язку з предметами інших наук. Цілісна ж уява про певний об'єкт може бути сформована тільки при поєднанні знань, накопичених в різних науках.

На основі аналізу історичної трансформації уявлень про предмет і завдання криміналістики можна зробити висновок про те, що її об'єктом дослідження є певні види людської діяльності як частини оточуючої дійсності. До таких видів людської діяльності, перш за все, потрібно віднести діяльність, спрямовану на виявлення, розслідування і попередження злочинів (діяльність слідчого). Маючи своїм завданням озброєння слідчого науковими знаннями про засоби, прийоми і методи роботи зі слідами злочину (майбутніми доказами), криміналістика повинна досліджувати саме цю діяльність слідчого.

Але маючи своїм об'єктом діяльність слідчого, криміналістика не могла уникнути дослідження й іншого виду людської діяльності, а саме – діяльності злочинців (злочинної діяльності). Ще Г. Гросс у своїх працях проводив ідею необхідності одержання слідчим саме криміналістичних знань про злочинну діяльність різних видів. Він вважав, що слідчий для успішного виконання своєї роботи повинен володіти особливими знаннями щодо вчинення злочинів (типологічні риси злочинів, особливості злочинних прийомів тощо). Зокрема, ним досить детально описувався механізм заподіяння тілесних ушкоджень, вчинення крадіжок різних видів, шахрайства тощо [9, с. 757-1026]. Тим самим стверджувалося правило, що не можна пізнати діяльність з розслідування злочинів, не вивчивши той об'єкт, на який вона спрямована.

Злочинна діяльність як специфічний (негативний) різновид людської діяльності у криміналістиці знайшов відображення у вигляді вчення про механізм вчинення злочину [10], а також у вигляді криміналістичних характеристик злочинів окремих видів в методиках їх розслідування. Існує точка зору, відповідно до якої криміналістика повинна вивчати злочинну діяльність значно ширше розуміння механізму вчинення злочину. Так, Н.С. Карпов виділяє напрямки криміналістичного вивчення злочинної діяльності, які стосуються організації злочинних співтовариств, організації розподілу функціональних обов'язків їх членів, «навчання кадрів», їх контррозвідувальної діяльності з метою протидії правоохоронним органам та ін. [11, с. 41-43]. Безумовно, така інформація є необхідною для належної організації діяльності правоохоронних органів.

Таким чином, об'єкт криміналістики складають два взаємопов'язані види людської діяльності (негативної і позитивної): «злочинна діяльність – діяльність з виявлення, розслідування і попередження злочинів». Відповідно до структури об'єкту криміналістики визначається і предмет її дослідження. В сучасних наукових працях, як правило, констатується (з певними редакційними особливостями), що в предмет криміналістики входять дві групи закономірностей: 1) закономірності механізму вчинення злочинів та їх відображення у навколишньому середовищі, 2) закономірності, що проявляються в діяльності з розкриття і попередження злочинів. Названі закономірності слугують основою для розробки рекомендацій щодо засобів, способів і методів збирання, оцінки і використання доказів. Але з огляду на те, що предмет кожної науки є тільки частиною, абстрактно виділеною стороною певного об'єкту, яка ніколи не існує в самостійному вигляді відокремлено від інших його сторін, важливо враховувати й інші сторони даного об'єкту. Іншими словами, потрібно враховувати зв'язки криміналістики з іншими юридичними науками, з якими пов'язується її виникнення, існування і розвиток.

Зважаючи на те, що криміналістика виникла, за твердженням Г. Гросса, як допоміжна наука до кримінального права і кримінального процесу [9, с. IX-XI], очевидно, що потрібне визначення зв'язків саме з цими науками. Але у дійсний час поряд з названими науками виникли і розвиваються й інші юридичні науки, які загалом можна визначити як науки кримінально-правового циклу. До них можуть бути віднесені кримінальне право, кримінально-виконавче право, кримінологія, кримінальний процес, криміналістика, теорія оперативного-розшукової діяльності. Науки кримінально-правового циклу мають спільний об'єкт дослідження, який з урахуванням їх різного рівня абстрагування може бути визначений як двочленний об'єкт, який складається з взаємопов'язаних видів діяльності: «злочинність – протидія злочинності».

Таким чином, виявивши певні теоретичні передумови міжпредметних зв'язків наук кримінально-правового циклу, вважаємо за доцільне здійснити змістовний аналіз зв'язків криміналістики з кримінально-виконавчим правом.

Так, виходячи з вищевикладеного, кримінально-виконавче право досліджує другу частину спільного об'єкта (протидія злочинності) з точки зору нормативного визначення умов і порядку відбування призначеного судом кримінального покарання. Завдання цієї галузі права (і відповідної науки) полягає у створенні таких умов (режиму) відбування покарання, які б найефективніше сприяли досягненню мети кримінального покарання – загальній та окремій превенції злочинності. Уявляється, що зв'язок криміналістики з кримінально-виконавчим правом, також як і з кримінальним правом [12], проявляється у використанні її нормативних положень і теоретичних розробок при формуванні рекомендацій щодо тактичних прийомів допиту, а також профілактичної діяльності слідчого.

Слід акцентувати увагу на тому, що наука кримінально-виконавчого права вивчає вид людської діяльності, який виявляється в пізнанні і накопиченні шляхом досліджень систематизованих знань про закономірності процесу виконання і відбування кримінальних покарань та про основні властивості правового регулювання суспільних відносин у сфері виконання покарання і застосування до засуджених заходів карального і виховного впливу.

Щодо предмета науки кримінально-виконавчого права, то він значно ширший за предмет відповідної галузі права. Він охоплює не лише суспільні відносини, що виникають при виконанні і відбуванні кримінальних покарань, але й правове регулювання, закономірності та основні ознаки кримінально-виконавчого права як самостійної, окремої галузі права. Крім того, предмет науки кримінально-виконавчого права вивчає і досліджує кримінально-виконавчу політику України, діяльність органів і установ, що виконують покарання, історію розвитку кримінально-виконавчого права, досвід інших країн у галузі законодавства та ор-

ганізації виконання покарань. Цей предмет містить також вивчення і критичний аналіз пенітенціарного законодавства, пенітенціарної науки і діяльності в'язниць зарубіжних країн [13].

На сучасному етапі положення про самостійність кримінально-виконавчого права в системі права не є безперечним. Так, у минулому столітті, до середини 30-х років, в Радянській юридичній літературі питання щодо самостійності тоді ще виправно-трудового права не було дискусійним. Усі, хто торкався цього питання, виходили з аксіоми про те, що юридичні норми, які регулюють виконання покарань, відносяться до сфери кримінального права [14, с. 93, 15, с. 8]. Більше того, проблема правового регулювання виконання покарання сама по собі мало кого цікавила. Зазвичай підкреслювалося, що діяльність кримінально-виконавчих установ, виправлення і перевиховання засуджених до позбавлення волі – складний процес, в якому переплітається право, педагогіка, економіка та інші галузі знань. Тому про процес відбування покарання, в результаті якого колишній злочинець повинен перетворитися на корисного члена суспільства, частіше говорили як про предмет наукового дослідження, а не правового регулювання. З огляду на це в той час поняття «виправно-трудове право» не було адекватним поняттю «галузь права». Ним позначалася певна наука, яка, до того ж, мала й інші назви: пенітенціарна наука [15, с. 6], пенітенціарна політика [16, с. 12], виконавчо-трудова політика [17, с. 16-24].

Таким чином, пануюче до середини минулого століття ставлення до проблеми кримінально-виконавчого права об'єктивно вело до недооцінки юридичного елемента в процесі відбування покарання, до недооцінки правового регулювання суспільних відносин, що виникають в умовах цього процесу, до змішування правових, педагогічних, економічних та ідеологічних аспектів.

У подальшому, починаючи з 60-х років минулого століття, в науці стали висловлюватися думки про те, що кримінально-виконавче право є особливою підгалуззю кримінального права, оскільки в нормах кримінально-виправного права розвивається інститут покарання в аспекті його виконання. Більше того, в момент призначення і під час виконання покарання переслідується мета, сформульована в нормах кримінального права. Нормами ж кримінального права передбачено низку інститутів, що розвиваються нормами кримінально-виправного права (інститут позбавлення волі, заслання, виправних робіт, умовно-дострокового звільнення та ін.) [18, с. 16, 19, с. 62]. У цьому зв'язку хочемо відзначити, що ми не ставимо перед собою завдання дослідити питання розвитку та становлення кримінально-виконавчого права в нашій країні як самостійної науки, а вважаємо за необхідне для досягнення цілей нашої роботи вказати на декілька важливих моментів, які характеризують цю галузь права і демонструють її співвідношення з криміналістикою.

Так, по-перше, в середині минулого століття стали заперечувати положення щодо самостійності кримінально-виконавчого права в системі права ті автори, які вважали його комплексною галуззю права. У світлі цієї проблематики слід зазначити, що першим цю точку зору висловив С.С. Алексєєв, припускаючи, що одна частина норм кримінально-виконавчого права відноситься до кримінально-процесуального права, а інша – до трудового права [20, с. 304]. В.Г. Смирнов виказав думку про те, що норми кримінально-виправного права налічують приписи адміністративно-правового характеру, причому в останніх конкретизуються права і обов'язки суб'єктів кримінально-правових відносин, у загальній формі встановлених в нормах кримінального законодавства. Норми кримінально-виконавчого права, таким чином, не встановлюють будь-яких специфічних правовідносин. У свою чергу, А.Л. Ременсон вважав, що «виправно-трудове право є комплексною галуззю системи правових норм, що включає в себе норми багатьох галузей права» [21, с. 35]. І.С. Ной вважав, що норми, що регулюють каральний бік позбавлення свободи, відносяться до кримінального права, а норми, що регулюють інші сторони покарання, – до виправно-трудового права. Наявний комплексний характер виправно-трудового права. Однак у той самий час І.С. Ной вважав кримінально-виконавче право у власному призначенні слова самостійною галуззю права [22, с. 162-166].

По-друге, окремі вчені, які розробляють проблематику кримінально-виконавчого права, в кінці 80-х років минулого століття знаходили їй місце серед юридичних наук у своєрідному кримінально-правовому комплексі. Так, Н.А. Стручков висловив припущення, що зв'язки кримінально-виконавчого права з іншими галузями права можливо виявити через своєрідний трикутник наук і пише з цього приводу, що «... поряд з однією провідною, вихідною галуззю права можуть існувати галузі права, що виникли пізніше, але стали самостійними та пов'язані з нею. Вони утворюють певні комплекси, що входять в систему права. У ній є, зокрема, кримінально-правовий комплекс, утворений кримінальним, кримінально-процесуальним та виправно-трудовим правом» [23, с. 69]. По-третє, після розпаду СРСР, у зв'язку з появою нових соціально-економічних відносин виникла нагальна проблема щодо нової, прогресивної, всебічної кодифікації вже не виправно-трудового, а кримінально-виконавчого законодавства, що в підсумку призвело до перегляду співвідношення цієї галузі права з іншими науками, проте свою самостійність, природу і функціональне призначення воно не втратило.

Висновки. Таким чином, виходячи з усього, зазначеного вище, видається цілком логічним і закономірним віднесення нами кримінально-виконавчого права до розряду самостійних юридичних наук кримінально-правового циклу. Більше того, близькість кримінально-виконавчого права до криміналістики для нас є

очевидною. Крім іншого, констатувати це ми можемо, виходячи з того функціонального навантаження з боку суспільства на кримінально-виконавче право, яке покладено на нього у вигляді обов'язку розробки специфічної *кримінально-виконавчої політики*. Кримінально-виконавча політика – це встановлений державою напрям діяльності державних органів, суспільних організацій і окремих громадян у галузі виконання і відбування кримінальних покарань, виховного впливу на засуджених [13, с. 4]. Ця політика безпосередньо є частиною стратегії держави у справі протидії злочинності.

Криміналістика, у свою чергу, також робить свій посильний внесок у здійснення кримінальної (каральної) політики держави, яка складається з трьох сфер застосування покарання: визначення, виконання та відбування. Застосування кримінального покарання охоплює поняття визначення, виконання і відбування.

Визначення кримінального покарання – обрання вироком суду згідно із законом конкретної міри покарання. Виконання кримінального покарання – прийняття відповідною установою або органом держави щодо засудженого заходів, що складають зміст цього виду кримінального покарання, у межах, установлених вироком суду. Відбування кримінального покарання – дотримання засудженим усіх вимог, що ставляться до нього згідно зі змістом виду покарання, визначеного вироком суду [13, с. 4]. Так, В.М. Трубников пише, що «ця діяльність зорієнтована, по-перше, на швидке і повне розкриття злочинів, виявлення винних і забезпечення правильного застосування закону, по друге, – на правильну кваліфікацію вчиненого злочину і визначення відповідного покарання, по-третє, на виконання визначеного судом покарання і закріплення позитивних результатів його виховного і карального впливу. Оскільки кожен із зазначених напрямів має свою специфіку, в юридичній літературі кримінальна (каральна) політика як цілісне системне явище поділяється на кримінально-правову, кримінально-процесуальну і кримінально-виконавчу політику. Кримінально-виконавча політика, як і вся внутрішня політика України, в цілому визначається економічним базисом суспільства, відбиває економічні закономірності його розвитку» [13, с. 4]. Тому ми вважаємо, що *є тісні зв'язки криміналістики та кримінально-виконавчого права, які, у свою чергу, «налаштовують на один лад» ці дві самостійні юридичні науки кримінально-правового циклу.*

Також положення кримінально-виконавчого права враховуються при розкритті і розслідуванні злочинів, які вчиняються в умовах кримінально-виконавчих установ, що визначає ще одну лінію зв'язків цієї науки з криміналістикою.

Список використаних джерел:

1. Правова доктрина України: у 5 т. Т.5. Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку. – Х.: Право, 2013. – 1240 с.
2. Матусовский Г.А. Криминалистика в системе научных знаний / Г.А. Матусовский. – Х.: Вища школа, 1976. – 113 с.
3. Матусовский Г.А. Криминалистика в системе наук и ее межнаучные святы: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика, судебная экспертиза, оперативно-розыскная деятельность» / Г.А. Матусовский. – М., 1980. – 36 с.
4. Смахтин Е.В. Криминалистика: соотношение с уголовным и уголовно-процессуальным правом: монография / Смахтин Е.В., под общ. ред. А.С. Подшибякина. – М.: Юрлитинформ, 2009. – 232 с.
5. Когутич І.І. Методика підтримання прокурором державного обвинувачення у суді: навчальний посібник / І.І. Когутич. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. – 384 с.
6. Баев О.Я. Криминалистическая адвокатология как подсистема науки криминалистики / О.Я. Баев // Профессиональная деятельность адвоката как объект криминалистического исследования. – Екатеринбург, 2002. – 150 с.
7. Подшибякин А.С. О сущности и предмете криминалистики и основных направлениях ее разрушения / А.С. Подшибякин // Криминалистика в системе правоприменения: Материалы конф. (Москва, МГУ имени М.В.Ломоносова, 27-28 октября 2008 г.). – М.: МАКС Пресс, 2008. – С. 64-69.
8. Кедров Б.М. Предмет и взаимосвязь естественных наук / Б.М. Кедров. – М.: Наука, 1967. – 436 с.
9. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Г. Гросс. – Новое изд., перепеч. с изд. 1908 г. – М.: ЛексЭст, 2002. – 1088 с.
10. Кустов А.М. Теоретические основы криминалистического учения о механизме преступления / А.М. Кустов. – М.: Акад. МВД России 1997. – 228 с.
11. Карпов Н. С. Злочинна діяльність: монографія / Н.С. Карпов. – К.: Вид-во Семенко С., 2004. – 310 с.
12. Даньшин М.В. Співвідношення криміналістики з кримінальним та кримінально-процесуальним правом / М.В. Даньшин // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2013. – № 3-2. – С. 297-301. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pap.in.ua>.
13. Кримінально-виконавче право України: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / В. М. Трубников [та ін.], за ред. В. М. Трубникова. – Х.: Право, 2001. – 276 с.
14. Ширвиндт Е.Г. Реформа исправительно-трудового дела и проект исправительно-трудового кодекса / Е.Г. Ширвиндт // Всероссийский съезд работников пенитенциарного дела в Москве. 18-24 октября 1923 г. Стенографический отчет пленарных заседаний съезда. – М.: Изд-во НКВД РСФСР, 1923. – С. 93-107.

15. Познышев С.В. Очеркосновных начал науки уголовного права / С.В. Познышев. – М.: Издв-во НКВД РСФСР, 1923. – 164.
16. Исаев М.М. Основы пенитенциарной политики / М.М. Исаев. – М.-Л.: ЛГУ, 1927. – 129.
17. Утевский Б.С. Советская исполнительно-трудовая политика: учеб. для вузов и юрид. курсов / Утевский Б.С. – М.: Госполитиздат, 1934. – 240 с.
18. Советское уголовное право. Общая часть. – Л.: ЛГУ, 1960. – 306 с.
19. Пиантковсий А.А. Усиление общественности в борьбе с преступностью и некоторые вопросы теории советского уголовного права / А.А. Пиантковский // Сов. гос-во и право. – 1961. – № 4. – С. 59-62.
20. Алексеев С.С. Об объекте права и правоотношений / С.С. Алексеев // Вопросы общей теории права. – М.: Юрид. лит., 1960. – 364 с.
21. Ременсон А.Л. Теоретические вопросы исполнения лишения свободы и перевоспитания заключенных: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология, уголовно-исполнительное право» / Ременсон А.Л. – Томск, 1965. – 36 с.
22. Ной И.С. Теоретические вопросы лишения свободы / И.С. Ной. – Саратов: Издат. полит. лит., 1965. – 276 с.
23. Исправительно-трудовое право. Общая часть: учебник для слушателей вузов МВД СССР / под ред. М. П. Мелентьева [и др.]. – Рязань: РВШ МВД СССР, 1987. – 279 с.

ЛАРЧЕНКО М.О.,

кандидат юридических наук,

доцент, докторант

(Киевский национальный

Университет имени Тараса Шевченка)

УДК 343.543

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ УМОВ НА ЗЛОЧИННІСТЬ В ЦАРСЬКІЙ РОСІЇ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

В статті автором проаналізований стан злочинності в Російській Імперії у період з кінця ХІХ ст. до середини 1917 року за статистичними та науковими працями. Виявлено значущий кореляційний зв'язок між сумою державних розходів та кількістю засуджених, з'ясовано вирішальну роль соціального напруження та революції як його наслідку, в генезі основних показників злочинності.

Ключові слова: соціальні фактори злочинності, статистичні відомості, державні розходи, кореляційна залежність, соціальне напруження, революція.

В статье автором проанализировано состояние преступности в Российской Империи в период с конца XIX века до середины 1917 года по статистическим и научным работам. Обнаружена значимая корреляция между сумой государственных расходов и количеством осужденных, выявлена решающая роль социального напряжения и революции как его следствия, в генезисе основных показателей преступности.

Ключевые слова: социальные факторы преступности, статистические сведения, государственные расходы, корреляция, социальное напряжение, революция.

In this article the author analyzes the state of crime in the Russian Empire in the period from the end of the nineteenth century until the middle of 1917 on statistical and scientific works. A correlation between the detected significant wallet government spending and the number of prisoners revealed the crucial role of social unrest and revolution, as its effects in the genesis of major crime figures.

Key words: social factors of crime, statistical information, government spending, correlation, social tension, revolution.

Вступ. На думку багатьох вчених, причини злочинності передусім потрібно шукати в соціальних відносинах, у протиріччях між основними класами суспільства, незбалансованості господарського механізму, пороках та недоліках економічного планування, а також у системі суспільного розподілу. З цим можна погодитись, але науковий підхід передбачає ґрунтовне і всебічне кримінологічне дослідження механізму впливу соціальних факторів на злочинність з залученням інструментарію та

